

DREPTUL ȘI STATUL. PREEMINENȚA DREPTULUI ASUPRA AUTORITĂȚILOR ETATICE

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

§ 1. Doctrinile preeminenței Statului asupra Dreptului.

Aceste doctrine s-au manifestat în *statele așa-zise polițienești*. În această categorie de state autoritatea (puterea) executivă are capacitatea de a adopta măsuri, în raport cu cetățenii, de natură a satisface scopurile statului. Autoritatea executivă se comportă – prin agenții săi – în mod discreționar.

Noțiunile *Stat de Drept* și *Stat polițienesc* sunt prin natura lor antitetice.

Polizeistaat – statul polițienesc – comportă anumite trăsături caracteristice. Etimologic, cuvântul „*poliție*” are semnificația de departament în cadrul unui minister din cadrul puterii executive care are rolul de asigurare și de apărare a ordinii și liniștii publice în interiorul granițelor unui stat.

Sensul original al noțiunii este diferit, în sensul că prin „poliție” se înțelege organizarea internă a unui stat. Practic, „activitatea de poliție” desemnează domeniul politicii interne a statului.

Termenul este utilizat astăzi în sensul primei explicații. Totuși, statul polițienesc se referă la sensul original al noțiunii.

În sec. al XVIII-lea domeniile de activitate ale poliției erau concretizate astfel: exista o poliție propriu-zisă (în sensul modern al noțiunii); o poliție a sănătății; o poliție a aprovizionării cu alimente, una a științelor și artelor liberale etc.

În secolul al XVIII-lea și în sec. al XIX-lea **statele** sunt constituite după modelul statului polițienesc sau administrativ. Acestea au adoptat o concepție eminentemente represivă cu referire la politică. Orice opoziție politică era tratată ca fiind o infracțiune. Politica guvernă justiția în sensul că simpla reținere sau arestare, uneori chiar și simpla bănuială, conducea la considerarea ca vinovată a respectivei persoane fizice.

Rolul justiției în acest tip de stat era redus la activitatea de confirmare a deciziilor și soluțiilor adoptate de poliție.

Puterea executivă în statul polițienesc își mărește considerabil influența cu ajutorul poliției care reprezintă instrumentul acestei puteri.

Este momentul să observăm trăsăturile caracteristice ale statului de tip polițienesc:

*. Monarhul exercită puterea executivă fiind ajutat de funcționar desemnați și numiți efectiv de el;

*. Funcționarii au capacitatea de a soluționa variate probleme dar numai ascultând de ordinele suveranului;

*. Puterea executivă încearcă să își subordoneze puterea judecătorească și să anuleze sau să minimalizeze independența judecătorilor.

În statul polițienesc suveranul avea aptitudinea de a emite ordine, de drept public sau de drept privat, fără a ține cont de vreo regulă preexistentă și fără a exista vreo limitare substanțială sau formală.

Statul polițienesc s-a manifestat în Europa Occidentală în sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea (până la sfârșitul primului război mondial) îndeosebi în Germania. Acest tip de stat mai este cunoscut sub alte denumiri, apreciate ca fiind echivalente: „stat administrativ”, „stat de administrație”, etc.

Caracteristica esențială a acestui tip de stat se reflectă în aceea că puterea executivă nu se supunea ori se supunea parțial și incomplet Dreptului, legislației, care nu reprezenta altceva decât un instrument de acțiune pentru Stat.

Statele guvernate după modelul sau tipul statului polițienesc au degenerat, provocând arbitrariul autorităților la rang de lege; ele s-au apropiat periculos de caracteristicile monarhilor despotici din perioada antică.

§ 2. Doctrinile preeminenței Dreptului în raport cu Statul

1. *Doctrina germană a Statului de Drept.*

2. *Doctrina franceză a Statului de Drept.*

3. *Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept*

4. *Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo-saxon și american.*

1. *Doctrina germană a Statului de Drept.*

Sub aspect politico-juridic *Statul* și *Dreptul* reprezintă realități materiale, obiective diferite. Între ele, desigur, există un raport de cauzalitate determinat de întrebări retorice, cu nuanță filosofică (de felul cele: Statul sau Dreptul a fost prima „entitate” socială?) și de gradul de superioritate manifestat – uneori – de una din cele două entități.

Așa fiind, doctrina germană a elaborat două teorii, de tip dualist, menite să explice dualitatea stat-drept.

Teoria autolimitării – adoptată în sec al XIX-lea, susține că statul reprezintă generatorul dreptul. Statul creează dreptul și se supune acestuia în mod liber și nesilit de nimeni.

Teoria heterolimitării – se axează pe ideea limitării statului de către drept. Deși are aptitudinea de a legifera, statul trebuie, în mod necesar, să se supună dreptului aflat în vigoare și a un moment dat (legislației în vigoare).

În concepția autolimitării dreptul nu este nici anterior și nici superior statului. Statul are un adevărat „dominium” asupra legii pe care în exercită, în mod rațional, în sensul dreptului atâta timp cât normele juridice nu sunt abrogate.

Statul reprezintă unica sursă a dreptului; tot el este depozitarul puterii de constrângere manifestată prin intermediul puterii de stat.

Teoria autolimitării a fost îmbrățișată de autorii germani în materia filosofiei dreptului și a Dreptului Constituțional (Drept de Stat).

Ca o paranteză precizăm că teoria heterolimitării a avut aderenți în mediul doctrinar francez.

Revenind la doctrina germană remarcăm faptul că după anul 1933, când național – socialiștii au acaparat puterea, teoriile referitoare la *Statul de Drept* au căzut în dizgrație. Reichul german național – socialist a speculat ideea Statului de Drept în folosul doctrinei marxiste, utilizând expresii de-a dreptul ridicole precum: „Statul de Drept al lui Adolf Hitler”.

Cancelarul german A. Hitler a preluat funcțiile cheie în stat, fiind șef al partidului nazist, șef suprem al armatei, șef al guvernului și, în consecință, șef al statului. Se putea „deroga” de la legislația Reichului dacă interesele partidului și statului nazist o impuneau.

Golit de conținutul său, Statul de Drept, așa cum fusese pus în aplicare în Germania până în 1933-1934, s-a transformat într-un stat totalitarist, cu caracter monocratic.

După al doilea război mondial în perioada elaborării Legii fundamentale a R.F.G. (1949), doctrinarii germani au ajuns la concluzia că existența dreptului pozitiv (obiectiv) nu mai este suficientă pentru realizarea unor obiective majore precum: protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și consacrarea unui stat de drept **social** ca o relație la statul de drept liberal.

La temelia Statului de Drept fundamentat în 1949 în Republica Federativă a Germaniei a stat demnitatea umană care a fost considerată un punct inițial de la care se construiește în toate ramurile și al toate nivelurile dreptului obiectiv (pozitiv).

Deși era o putere înfrântă, Germania de Vest a recunoscut înaintea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și a Republicii Franceze existența „statului socialist”, le care l-a consacrat în 1949 în Legea fundamentală.

Garantarea respectării drepturilor fundamentale a fost încredințată justiției.

Statul de Drept social german așa cum îl recunoaștem astăzi constituie afirmarea unor factori ai constituționalismului – teoria Statului de Drept, guvernământul democratic și structura de stat federală.

În legătură cu doctrina germană este necesară o precizare: drepturile și libertățile fundamentale se află sub garanția și protecția Curții Constituționale federale. Această instituția politico-juridică interpretează normele constituționale în conformitate cu Dreptul natural, cel despre care doctrinarii afirmă că este imuabil fiind de inspirație divină sau rațională, după caz. Curtea Constituțională federală germană analizează drepturile fundamentale atât din punct de vedere a drepturilor subiective inerente personalității umane cât și ca fiind reguli de drept obiectiv (pozitiv) consacrate în Legea fundamentală în vigoare.

2. Doctrina franceză a Statului de Drept.

Doctrina franceză relativă la Statul de Drept constituie o adaptare a ideilor furnizate de doctrina germană. Aceasta nu înseamnă că teoreticienii francezi nu și-au adus un aport substanțial la constituirea unei „Teorii generale a Statului de Drept”.

Ideea Statului de Drept i-a frământat pe juriștii teoreticieni francezi a celei de-a treia Republici (1872-1940).

La acea epocă Republica Franceză aplica așa – numitul **Stat Legal**.

Statul Legal conceptualizat de francezi se fundamentează pe separația puterilor etatice, asigurând supremația puterii legiuitoare.

S-ar părea, la prima vedere, că **Statul Legal** ar fi superior din punct de vedere calitativ **Statului de Drept**.

„Păcatul originar” al statului legal în reprezintă imposibilitatea verificării constituționalității legilor organice și a celor ordinare datorită faptului că nu este asigurată întâietatea constituției în raport cu legile.

Conferirea unei competențe lărgite excesiv către puterea legiuitoare este de natură a determina o imposibilitate de control asupra acestei puteri constituite în Stat.

La epoca respectivă doctrina **Statului Legal** și doctrina **Statului de Drept** au fost puse „față în față” într-un duel care a determinat, în ultimă instanță, valorizarea teoriei considerată a fi mai eficientă. Niciodată doctrina franceză nu a aderat, pur și simplu, la punctele de vedere ale doctrinarilor germani. Teoria fundamentată de autorii francezi a rămas „**sentimental**” atașată de unele elemente proprii teoriei statului legal.

* *
*

Așa cum am precizat la pct. 1 din cadrul acestui paragraf, doctrina juridică franceză a optat pentru *teoria heterolimitării*, cea care, de principiu, afirmă concepția limitării statului de către drept, precum și ideea că dreptul este format anterior statului, fiind superior în raport cu statul.

Ca atare, *Statul de Drept*, trebuie să fie conceput ca un *stat al dreptului*.

Dreptul existând și înaintea dar și în afara Statului geneza sa nu poate fi căutată în legislație.

În consecință, Dreptul se naște dintr-un principiu: *Divin, Natural* sau, după caz, *Social*.

Ca un corolar, Statul nu este altceva, conform teoriei heterolimitării, decât *un executant* și *un interpret* al normelor juridice.

Îmbrățișarea acestei teorii – succint expuse de noi, anterior – necesită o privire specială asupra *raporturilor cauzale* dintre Stat și Drept, astfel cum ele au fost undamentate de marii doctrinari francezi.

Juristul doctrinar Leon Duguit apreciază că un efect major al teoriei heterolimitării îl constituie lipsa **SUVERANITĂȚII** statelor. Dacă Dreptul este superior Statului, atunci statul, în mod necesar, trebuie să renunțe la monopolul creării legislației și mai ales la ideea deținerii legitime a acestei funcții.

Statul nu mai deține puterea de a comanda – *imperium* – iar puterea de stat constituie un simplu drept subiectiv al cărui titular ar fi statul însuși.

Doctrinarul amintit cristalizează construcția sa teoretică pe ideea centrală conform căreia statul reprezintă voința guvernanților manifestată, exteriorizată prin actele autorităților publice.

Puterea guvernanților este limitată de legislație.

Legislația reprezintă un „fapt social” imprimat în conștiința moral – juridică a oamenilor necesar a fi conservat pentru asigurarea egalității subiectelor în cadrul raporturilor lor reciproce și în raporturile cu comunitatea. Pentru identificarea celor două tipuri de raporturi Leon Duguit utilizează sintagmele – *justiție comutativă* și *justiție distributivă*, noțiuni care ne reamintesc dreptul natural teoretizat de filosoful Aristotel.

Un alt exponent de frunte care s-a aplecat spre analiza raporturilor dintre Stat și Drept, pornind de la doctrina heterolimitării, este **doctorul francez, Haurion**.

Acest celebru autor consideră că statul constituie un depozitar principal al puterii. Guvernanții pot da dispoziții obligatorii, pot comanda (*imperium*) în virtutea calității pe care o au, aceea ce a fi reprezentanți ai statului.

Prin voința și consensul națiunii, statului i s-a conferit puterea de constrângere. Ca atare, cetățenii au delegat statului drepturi și obligații, în mod temporar, dar nu le-au abandonat niciodată. În consecință, este suficient ca să lipsească acordul corpului electoral de cedarea temporară a dreptului și Statul devine lipsit de legitimitate.

De principiu, reținem că doctrina juridică franceză a constituit „o versiune proprie” despre Statul de Drept. Ea nu tranșează categoric în legătură cu chestiunea poziției statului în raport cu dreptul dar teoretizează, prin doctrinarii săi de marcă, cu privire la supunerea autorităților etatice la o constrângere din partea unei ordini juridice ierarhizate.

3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept.

În concepția doctrinarului austriac Hans Kelsen, orice normă juridică se fundamentează pe o normă juridică superioară. Norma juridică superioară devine o condiție de validitate în raport cu norma juridică inferioară. Această concepție are ca efect realizarea unui „circuit în serie” de norme de drept, înlănțuite și care se sprijină pe normele juridice cu valoare ierarhic superioară.

Pe teritoriul diferitelor state orice formă de ordine juridică preexistentă înființării statului a fost absorbită sau desființată de ordinea juridică statală, privită ca fiind suverană și legitimă totodată.

În concepția teoreticianului sus-citat toate categoriile de norme juridice reprezintă o emanație a puterii de stat ca reprezentantă a Statului. Aceste norme juridice, edictate de către stat, au transformat structura etatică, până în intimitatea sa, în „ordine juridică totală”. În acest fel pentru stat dreptul pe care l-a creat are o valoare practică și simbolică supremă, constituind unicul drept recunoscut. Autorul menționat identifică statul cu dreptul, apreciind că această contopire are loc, de principiu, prin ființarea și funcționarea unei ordini juridice ierarhizate în interiorul statului. Identitatea absolută dintre stat și drept nu împiedică – în această concepție – existența unor elemente specifice de ordin politic și de ordin juridic. Și elementul politic dar și elementul juridic au aceeași finalitate – **aplicarea coerciției etatice** în situații determinate, prestabilite de lege. Statul trebuie să fie gândit ca o adevărată ordine juridică iar dreptul prin aplicarea sa uniformă determină funcționalitatea tuturor autorităților statului.

Într-adevăr, privit din punct de vedere **formal**, fiecare stat care posedă o legislație poate fi apreciat ca fiind **Stat de Drept**. Din punct de vedere **substanțial**, o importanță covârșitoare pentru existența Statului de Drept o are conținutul efectiv al normelor juridice. Dacă acestea nu realizează separația / echilibrul puterilor etatice; dacă nu consacră și nu garantează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dacă nu asigură pluripartidismul pe scena politică sau nu asigură independența judecătorilor, nu poate exista, din punct de vedere substanțial **Statul de Drept**.

Teoria kelseniană a Statului de Drept, poate mai coerent viziunea autorului cu privire la Statul de Drept, a suferit numeroase critici, unele întemeiate, alta conținând un substrat de malițiozitate.

Nu este locul și nici nu avem rolul de a indica concret teoriile formulate de criticii doctorului Hans Kelsen.

Astfel, de jure orice stat poate fi considerat Stat de Drept (cum de altfel s-a mai precizat) dar în facto Statul de Drept desemnează un tip particular de stat care corespunde în totalitate imperativelor democrației și securității juridice.

4. Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo – saxon și american

În statele de sorginte anglo-saxonă expresia „**rule of law**” este utilizată în același sens în care se folosesc în Europa continentală expresiile: „**rechtsstaat**” respectiv „**état de droit**”.

Sintagma „**rule of law**” desemnează principiul legalității concretizat în raporturile dintre indivizi (persoanele fizice) și dintre subiectele de drept și autoritățile publice. „Rule of law” exprimă un principiu fundamental al „Common law-ului” și constă în obligativitatea oricărui cetățean de a suporta rigorile legii dacă a încălcat o normă juridică imperativă (onerativă sau, după caz, prohibitivă).

În sistemul judiciar de sorginte britanică și din S.U.A. rolul central, de bază, în ocrotirea și în garantarea drepturilor subiective fundamentale ale omului și cetățeanului revine **instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare)**. Practic, drepturile fundamentale sunt o creație de jurisprudenței (a practicii judiciare) în temeiul așa-numitului „**due process of law**”, o formă de jurisdicție fondată eminent pe principiile legalității și echilibrului.

„**Rule of law**”, în traducere liberă „**regula legii**” sau, mai plastic „**domnia legii**” exprimă diferența dintre „**civil law**” și dreptul britanic cutumiar.

În sistemul cutumiar britanic judecătorul nu numai că poate pronunța dreptul (adică să aplice dreptul) dar hotărârile pronunțate constituie izvor de drept (judecătorul, practic, creează dreptul).

De aceea, pe bună dreptate putem spune că judecătorul ordinar (de drept comun) britanic și american este un „legislator” în cazurile pe care le rezolvă.

Ca să înțelegem schematic sistemul judiciar britanic și american, precizăm că se face distincție între „common law” și dreptul edictat de Parlament.

În Regatul Unit se dă întâietate dreptului consacrat de puterea legislativă în raport cu dreptul pronunțat de judecători, în timp ce în Statele Unite ale Americii se acordă prioritate constituției (statului sau a federației).

În Statele Unite ale Americii „**rule of law**” – **domnia legii** – izvorăște din principiile de guvernare ale statului federal american: **republicanismul; separația puterilor statului; sistemul de control și de echilibru între puterile statului și supremația națională.**

Fără îndoială, un rol capital în afirmarea doctrinelor referitoare la domnia legii, în Statele Unite ale Americii îl joacă și moștenirea constituțională britanică.

Vom încerca să analizăm principiile de guvernare a statului federal american deoarece, însumarea efectelor acestor principii, determină substanța principiului domniei legii.

* **Republicanismul.**

Constituția S.U.A. a consacrat o formă republicană pe **democrația reprezentativă** – care constă în aptitudinea cetățenilor de a participa la viața politică prin intermediul reprezentanților aleși de ei.

Persoanele fizice dețin funcții pe o perioadă determinată (președinte, senator, reprezentant, guvernator, judecător al unui stat federat), fie pe o durată nedeterminată sub condiția unei reputații neștirbite și a unei conduite ireproșabile (judecătorii Curții Supreme a S.U.A. și ceilalți judecători ai statului federal american). S-a spus că numirile pe viață a judecătorilor de la Curtea Supremă a S.U.A. au menirea de a-i proteja pe aceștia de nesatornicia opiniei publice.

* **Principiul separației puterilor**

Guvernarea americană (în sensul ei larg) este fracționată în ramuri: legislativă, executivă și judecătorească. În acest fel constituantul american (Convenția) a exclus posibilitatea ca o putere

constituită în stat să acapareze întreaga autoritate, devenind tiranică. Astfel, „**guvernul**” – adică puterea de stat – a fost delegat celor trei autorități etatice: Parlament (Congresul S.U.A.); Președinte (executivul) și Instanțele judecătorești.

*. **Sistemul de control și de echilibru.**

Acest sistem forțează cele trei puteri constituite în federația americană să conlucreze.

Dependența este asigurată de faptul că pentru realizarea obiectivelor unei puteri constituite în stat este necesar acordul celorlalte puteri etatice.

Spre exemplu: Senatul S.U.A. – cameră superioară a Parlamentului – controlează puterea Președintelui (titularul puterii executive) prin exercitarea dreptului de a aproba propunerile prezidențiale vizând posturile executive și judiciare.

Instanțele judecătorești având aptitudinea de a controla constituționalitatea legilor pot declara ca fiind neconforme cu Constituția federală anumite norme juridice adoptate de Congresul S.U.A. (puterea legiuitoare federală).

Și Președintele S.U.A. ca titular al puterii executive poate avea influență asupra puterii judecătorești; influență manifestată prin prerogativa șefului statului de a numi judecătorii federali, bineînțeles cu aprobarea prealabilă a Camerei superioare a Parlamentului (Senatul S.U.A.).

Sistemul de control și de echilibru între puterile constituite în statul federal american determină, fiecare putere în parte, ca ramură a sistemului de guvernământ, să acționeze programat, diligent și cu grijă, în limitele de competență atribuite de Constituția federală și consacrate uneori cutumiar, prin realizarea efectivă a practicii politice.

*. **Principiul supremației naționale**

Conform Constituției federale guvernele statelor federale și guvernul național partajează puterea de stat în S.U.A.

Art. 6 din Constituția S.U.A. consacră principiul supremației naționale. Potrivit acestui principiu, Constituția federală constituie legea supremă a statului. Desigur, în realitatea de zi cu zi guvernarea se întemeiază și pe politici, pe decizii ale instanțelor judecătorești, pe tradiții etc.

Autorii sunt de acord în a considera că în S.U.A. Constituția scrisă, cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituția reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este, credem noi, un exemplu: la data adoptării Constituției federale S.U.A. nu constituiau o putere mondială. De-a lungul timpului și mai ales după al doilea război mondial S.U.A. au renunțat la **izolaționism**, intervenind activ în politica internațională, fiind practic, alături de U.R.S.S., una dintre cele două superputeri planetare.

După anul 1990, S.U.A. au rămas unica supremație a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S. Pentru fiecare etapă exemplificată (1945 – 1989 și 1990 – până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice dar mai ales geostrategice în raport de situația concretă aflată pe scena politică internațională. Și astăzi S.U.A. elaborează politici internaționale fiind atentă la puternica concurență venită din partea confederației europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chineză și respectiv a Imperiului Nipon (Japonia).

Activitățile geopolitice de pe scena internațională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituția nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituția scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaționalism în relațiile internaționale.

* *
*

După analiza principiilor de guvernare a Statelor Unite ale Americii o întrebare legitimă revine în actualitate: Ce este totuși *domnia legii* ? „Domnia legii” reprezintă conservarea ideii constituționale că nici un subiect de drept nu este mai presus de lege. Instituția domniei legii, a legalității, deși nu este menționată **in terminis** în Constituția federală americană reprezintă o moștenire de o importanță covârșitoare, lăsată de întemeietorii statului federal american generațiilor ulterioare.

Ea exprimă ideea Statului de Drept, adică a statului limitat prin intermediul Dreptului.

O ultimă precizare credem că se impune: noțiunea de „**guvernare**” în sistemul politico-juridic american implică întreaga putere etatică și ramurile sale: legislativă, executivă și judecătorească. Aceeași accepție comportă această noțiune și în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord precum și în celelalte state organizate, din punct de vedere judiciar, în sistemul „Common law”-ului, spre deosebire de statele europene continentale **de sorginte „romano-germanică”**, unde noțiunea de „**guvernare**” desemnează prioritar doar una din cele trei puteri constituite în stat, și anume **puterea executivă**.

§ 3. Paradigma corelației Stat-Drept. Dreptul un „instrument” creat de Stat care se impune autorităților etatice. Statul de Drept.

- 1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puteri.**
- 2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.**
- 3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?**

1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puterii.

Doctrina Statului de Drept se traduce din punct de vedere practic în necesitatea existenței unei limitări a puterii de stat, limitare realizată prin intermediul dreptului.

Fără îndoială, în scopul instituirii Statului de Drept este necesar să se edifice **un veritabil cult al Dreptului**. Prin noțiunea de „**cult**” – înțelegem încrederea manifestată în legislație care trebuie să fie foarte puternică și, totodată, credința în valoarea normelor juridice și a instituțiilor dreptului.

Existând o doză mare de încredere din partea membrilor unei societăți determinate, în instituțiile juridice există încredere și în instituția **statului** privită sub dublu aspect: juridic și politic.

Ideea Statului de Drept deși a fost fundamentală relativ recent (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea), nu reprezintă o concepție absolut inedită. Ea este o idee novatoare, de o importanță excepțională, un adevărat deziderat pentru fiecare societate care își trage seva din tradiționalele **doctrine ale dreptului natural**.

Sintetizând concepțiile referitoare la dreptul natural am spune că acesta constituie ansamblul regulilor social morale, perene și imuabile, pe temelia căruia orice societate

construiește dreptul obiectiv sau pozitiv (legislația). Marii doctrinari ai filosofiei dreptului, celebri profesori de Teoria generală a dreptului și de Drept Constituțional și Instituției Politice din România au evidențiat în cursuri, tratate, monografii, articole științifice ș.a. corelația dintre dreptul natural – care poate fi considerat de esență divină sau rațională – și doctrina împletită cu practica edificării Statului de Drept.

Un renumit sociolog al dreptului din centrul universitar Iași aprecia într-o lucrare intitulată „**Sociologie juridică**”, că spiritul pragmatic și pozitivist al sec. al XIX-lea a impregnat Știința Dreptului, cu consecințele nefavorabile asupra dezvoltării ulterioare a sistemului dreptului, în ansamblul său.

Rupt de filozofie și de etică, dreptul sec. al XX-lea a devenit supertehnicizat având un caracter eminamente normativ. Doctrinarii din statele europene și din statele Americii de Sud – fiefurile tradiționale ale sistemului juridic romano – germanic, au analizat și au sintetizat până la exces instituțiile fundamentale ale ramurilor dreptului.

Universitarul ieșean de care am amintit anterior – și a cărui student am fost – aprecia că Dreptul devine ridicol ca știință deși este sublim ca artă aplicativă și ca filozofie pragmatică socială. Domnia sa aprecia că agenții statului practicieni ai Dreptului (judecători, procurori) dar și practicienii liber profesioniști (avocați, consilieri juridici, notari) sunt **tehnicieni ai Dreptului**. La citirea acestor cuvinte, cândva prin anul 2002, recunosc că am rămas încremenit. De tristețe. Un magistrat, un avocat, un consilier juridic să fie considerat un tehnician !!! Ulterior am conștientizat că ideea d-lui profesor nu avea nimic piorativ. Teza afirmată argumenta maniera dar și propoziția în care Dreptul este tratat utilizându-se metodele pozitivistice.

Dacă în științele reale aceste metode sunt benefice dând rezultate de excepție, în drept ele au condus la înlăturarea corelației organice cu morala, la rigidizarea în multe privințe a întregului sistem de drept și la cantonarea științelor juridice exclusiv la îndemâna profesioniștilor dreptului.

Nu suntem însă de acord cu ideea înlăturării Dreptului din rândul științelor social-umaniste. Spunem acest lucru deoarece s-a exprimat teza conform căreia Dreptul este exclusiv o filozofie socială, bineînțeles cu caracter practic și pragmatic.

Toate științele s-au desprins în epoca modernă, și chiar mai înainte, din **filozofie** – considerată o „**regină a științelor**” sau o „**știință a științelor**”. Nu dorim să negăm incidența doctrinelor filosofice asupra științelor juridice ci înțelegem doar să explicăm, după puterile noastre, faptul că Dreptul prezintă o dublă natură: **atât de filozofie socială**, specifică științelor juridice speculative cât și **de știință**, caracteristică ramurilor dreptului dogmatic.

Cu toată modestia, credem că Dreptul în ansamblul său și Științele juridice au nevoie pentru a fi înțelese și aplicate atât de pozitivismul juridic cât și de interpretările cu caracter etico-filosofic, deopotrivă.

Revenind la problematica instituirii cultului Dreptului este evident că aceasta nu se poate realiza decât prin acceptarea și ramforsarea dreptului natural. Nu trebuie scăpat din vedere că esența statului constă în normativitate, realizată prin mărirea ariei juridicității. Or, edictarea normelor juridice, conforme cu dreptul natural și cu morala, presupune în ultimă instanță codificarea și implicit tehnicizarea dreptului. Cultul dreptului trebuie să aibă în vedere, în mod primordial respectarea Constituției și a legislației de către toți agenții statului ca de altfel și de toți cetățenii care doresc și înțeleg să respecte ordinea socială. Spunem aceasta întrucât normele juridice, legile în ansamblul lor, au un caracter integrator; ele au drept obiectiv juridicizarea în totalitate a societății.

Cu privire la legitimitatea puterii, adică legitimitatea puterii conferite și preluate de Statul de Drept suntem tentați să precizăm câteva considerații:

Juridicizarea totală a activităților cu caracter etatic generează o estompare a fenomenului puterii. Puterea politică își pierde însemnătatea, rolul dominant revenind domniei normelor juridice.

Judecătorii devin cheia de boltă a întregului edificiu al STATULUI DE DREPT având nobila îndatorire de a garanta respectarea legilor.

Legitimitatea puteri reprezintă în esență capacitatea oricărui act efectuat de puterea de stat de a se raporta și conforma unei norme juridice.

Fundamentul Statului de Drept fiind legislația în vigoare este clar că această formă etatică este cea mai legitimă de vreme ce Dreptul pozitiv (obiectiv) concretizează voința națiunii. Locul și rolul politicianilor urmează a fi luat de juriștii specializați în Dreptul Public. Așa fiind, în viitor, nu numai că științele politice nu vor absorbi științele juridice dar se prevede posibilitatea realizării unui fenomen contrar: Dreptul să domine Politologia; științele politice să devină o „anexă” a științelor juridice, și în special a științelor de Drept Public.

Dacă în plan național, acest aspect abia se concretizează ori se conturează, în diferite state, se pare că pe planul ordinii juridice internaționale deja se recunoaște hegemonia Dreptului Internațional Public care domină raporturile juridice și cele politice afirmate pe plan mondial.

2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.

Concepția Statului de Drept relativă la democrație se circumscrie ideii reducerii atribuțiilor puterii legiuitoare și întăririi puterii executive. Statul de Drept, „aruncă în aer” teoriile politice tradiționale referitoare la democrație deoarece impune existența unei autorități distincte în raport cu cele trei puteri „clasice” ale statului. Este vorba de organul etatic, distinct de puterea legislativă, care realizează controlul constituționalității legilor adoptate de Parlament.

Indiferent de denumirea adoptată – Curte Constituțională, Tribunal Constituțional etc. – autoritatea care realizează controlul constituționalității legilor și care garantează, în mod efectiv constituționalitatea întregului Drept obiectiv (pozitiv), nu poate fi „încadrată” în nici o ramură specializată a puterii etatice.

Aceste organe au un dublu caracter politic și juridic. Prin modul de funcționare Curțile Constituționale se apropie de puterea judecătorească.

Deciziile pronunțate au efecte **erga omnes** fiind opozabilă tuturor subiecților de drept. Ele au caracter general – obligatoriu. Acest aspect apropie Curțile Constituționale de puterea legislativă.

Autoritatea care exercită controlul constituționalității legilor nu legiferează; ea stabilește dacă o normă juridică este sau nu este în conformitate cu prevederile constituției statului respectiv. Curtea Constituțională ⁵⁾ este un **legislator negativ**. Ea nu creează drept dar hotărăște care norme juridice au fost adoptate cu încălcarea dispozițiilor constituționale.

Nefiind încadrate efectiv în puterea legislativă sau în puterea judecătorească, Curțile Constituționale, care sunt o creație a Statului de Drept concret aplicat, subminează principiile democrației.

Deși Parlamentul exprimă voința națiunilor iar majoritățile parlamentare dețin practic puterea politică, putere concretizată în stat prin aptitudinea creării Dreptului, Curțile Constituționale înfrâng principiile democrației politice majoritare ocrotind și minoritățile și asigurând triumful constituționalității în viața politică.

⁵⁾ Prin noțiunea de „Curte Constituțională” înțelegem organul care efectuează controlul, indiferent de denumirea concretă avută.

În acest mod democrația politică se transformă în democrație juridică iar guvernarea politicianilor este parțial înlocuită cu guvernarea judecătorilor, în calitatea lor de păzitori ai Constituției respectivului stat ⁶⁾.

În Occident, autorii au făcut referiri în sensul adaptării democrației la exigențele Statului de Drept.

Cu sinceritate credem că democrația pierde teren în fața conceptului complex al Statului de Drept iar în practică democrația politică va fi desuetă în raport cu „domnia legii”.

Concepția unui Stat de Drept abstract, neparticularizat în raport cu libertățile cetățenești are în vedere, probabil, următorul aspect: Statul de Drept a fost principial creat pentru asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Unul din scopurile primordiale ale Statului de Drept este reprezentat de ocrotirea, garantarea și promovarea tuturor drepturilor subiecților și a libertăților cuvenite oamenilor.

Statul de Drept constituie umplerea unei forme – **statul** – cu o realitate substanțială – **Dreptul** – pentru realizarea protecției juridice a drepturilor și libertăților omului.

Fundamentul corelației dintre Statul de Drept și libertățile omului au fost căutate în „**firea lucrurilor**”, în Dreptul natural.

Drepturile și libertățile omului sunt un concept filosofic, politic și juridic. **Filosofia**, semnifică fundamentarea ideii libertăților umane, **politicul** asigură aplicarea mai mult sau mai puțin perfectă a conceptului iar **Dreptul** este tentat să absolutizeze din punct de vedere teoretic și practic și din punct de vedere axiologic întreaga doctrină a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Juridicul face din libertatea umană cheia de boltă a edificiului intitulat „Stat de Drept”.

3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?

Această întrebare deși poate apărea retorică este pe deplin justificată întrucât – în raport cu tema aleasă – instituția socială, politică și juridică a **Statului**, ne preocupă prioritar. Desigur, în mod obiectiv, statul reprezintă și apreciem că va continua să reprezinte una dintre instituțiile juridice fundamentale, absolut necesare pentru dezvoltarea social-politică și economică a fiecărei societăți.

Cât timp va exista o societate politică distinctă de societatea civilă, privită în ansamblul ei, cât se vor perpetua guvernării și guvernării sau după cum remarcăm politologii și juriștii marxiști, cât timp vor exista clase și categorii sociale antagonice concretizate, generic vorbind, în clasa exploatoare și clasa exploatată, atâta timp va continua să se perpetueze **instituția statului**.

Astăzi statul nu se mai află în pericolul dispariției ca urmare a instaurării mult trâmbițatei societăți comuniste. Dar statul suferă un proces de adaptare la noile tendințe de globalizare și de redefinire a concepțiilor și ideologiilor care îl privesc în mod nemijlocit.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, un **stat minimal** deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un stat social, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetățenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală și nu numai dovedește că principiile Statului de Drept pot și sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga și centru-stânga (social – democrate) cât și de partidele politice de orientare spre dreapta eșicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creștin – democrația europeană).

⁶⁾ Evident este vorba despre judecătoria Curții Constituționale și nu despre judecătorii de la instanțele de drept comun.

În **Statul de Drept liberal, minimal**, se vor urmări preponderent principiile de natură economică legate de industrii și comerț. Acest tip de stat este statul capitalist pur, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurența în toate domeniile de activitate și în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaște, fără mari rezerve, dreptul tehnocraților capitaliști și a capitaliștilor propriu-ziși de a-și impune voința în mecanismele social – statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providențial**, vor primi principiile de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populației și de asigurarea unei stabilități sociale pe plan intern. Acest tip de stat reprezintă, în esență, tot un stat capitalist, în care atât latura economică cât și latura socială sunt privite de guvernanți cu aceeași grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de față modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă și deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare țară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale și spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât și la nivel individual.

Aceasta întrucât fericirea, satisfacția tuturor, se obține prin însumarea satisfacției indivizilor care compun societatea unui stat, la un moment determinat.

Rolul statului conform teoriilor Statului de Drept este acela de a deveni slujitorul Dreptului, fapt materializat prin aceea că statul, prin ramurile sale și prin agenții săi, trebuie să acționeze, în orice situație, exclusiv în conformitate cu legea. Statul de Drept exclude arbitrariul, ignoranța sau starea discreționară ce ar putea fi manifestată de agenții uneia dintre puterile constituite în stat.

Paradigma legăturii dintre Stat și Drept se manifestă în multiple forme, unele apropiate politologiei altele având afinitate în raport cu Dreptul. Oricum, Statul de Drept va conferi juriștilor, mai ales specialiștilor în Dreptul Public, noi instrumente de abordare, noi unghiuri de studiere a fenomenelor și noi aptitudini de instituționalizare, cel puțin la nivel teoretic.